
Het decreet lokaal cultuurbeleid, artikel 15 § 1, de Vlacc... en verder?

Frans Heymans
Directeur-bibliothecaris
Openbare Bibliotheek Gent
Graaf van Vlaanderenplein 40
9000 Gent
Tel.: 09-266 70 10
E-mail: fheyman@gent.be

ARTIKEL

Uit een bericht in *VCOB-Snelnieuws* kon worden afgeleid dat het VCOB de te realiseren nieuwe Vlaamse Centrale Catalogus (Vlacc) ziet als de noodzakelijke vervanger van alle lokale of regionale catalogi van de Vlaamse openbare bibliotheken. De auteur komt tot een andere conclusie. Hij benadrukt het belang van samenwerking maar hij plaatst wel vraagtekens bij de voorliggende, concrete VCOB-planning voor een nieuwe Vlacc.

"Het VCOB heeft van de overheid de unieke opdracht gekregen om één Vlaamse Centrale Catalogus uit te bouwen. Artikel 15 § 1 van het decreet lokaal cultuurbeleid is hierover bijzonder duidelijk (...) Omdat de invoer van nieuwe bibliografische records en het beheer ervan rechtstreeks gebeuren in Vlacc II, is een investering nu en in de nabije toekomst in een andere catalogus dan de Vlacc niet meer noodzakelijk..."

Dit citaat is geplukt uit een bericht in het *VCOB-Snelnieuws*, nr. 20 van 20 november 2001. Het bericht zelf munt niet uit door duidelijkheid, ook niet als men het in zijn geheel leest en herleest. Het heeft wél gezorgd voor enige verwarring – zelfs wat wrevel – in de Vlaamse openbare bibliotheken. Inderdaad, het kwam precies op een ogenblik dat veel bibliotheken voor de vraag stonden of zij op korte termijn zouden investeren in een nieuwe versie van hun lokaal of – voor Oosten West-Vlaanderen – centraal automatiseringssysteem. En op datzelfde

moment waarschuwt het VCOB de bibliotheekwereld dat alle investeringen, "nu en in de nabije toekomst", in een andere catalogus dan de Vlacc II (onder meer in de eigen, lokale catalogus), weggegooid geld zijn vermits – voldongen-feit-boodschap? – de Vlacc nog de enige catalogus in de Vlaamse openbare bibliotheekwereld zal zijn.

Het VCOB beroept zich voor die boudestelling (of gouden raad) op het dwingend karakter van een "bijzonder duidelijk" artikel 15 § 1 van het decreet van 13 juli 2001. Lezen we eens wat dit artikel zegt over de catalogusopdracht van het VCOB: "Het VCOB is een autonome organisatie die het openbaar bibliotheekwerk in eerste instantie ondersteunt door het ontwikkelen van een gezamenlijk netwerk, een centrale catalogus en andere databanken...". Dit betekent volgens mij dat het VCOB als kernopdracht heeft ("in eerste instantie"), te zorgen dat er in de Vlaamse openbare bibliotheekwereld een ("één" zegt het bericht) centrale catalogus komt. Niet minder en niet meer.

Het minste wat men van de *Snelnieuws*-boodschap kan zeggen, is dat er wel enkele schakels lijken te ontbreken in de logische redenering. Misschien is de *intentie* van de decreetge-

Het decreet lokaal cultuurbeleid,
artikel 15 § 1, de Vlacc... en verder?

ver wel een van die schakels en werd de 'voldongen-feit-boodschap' daarvoor geïnspireerd?

De intenties van de decreetgever. Die vindt men terug in de memorie van toelichting bij het decreet. In zijn algemene bespreking (onder punt 5.9.1) zegt die memorie over het VCOB: *"Het is zijn bijzondere taak te voorzien in de ontwikkeling en het beheer van centrale catalogi en centrale voorzieningen voor informatietechnologie voor het openbare bibliotheekwerk..."*. Het meervoud (*"centrale catalogi"*) is niet meteen het duidelijkste gedeelte in deze tekst. De specifieke toelichting bij art. 15 van het decreet herhaalt de (catalogus)kernzaak van het VCOB en voegt daaraan toe dat de voortgezette *"samenwerking met de huidige Vlacc-invoerders mogelijk"* is, *"... afhankelijk van hoe het project 'centraal catalogiseren' uiteindelijk zal evolueren"*. Uit dit laatste (*"afhankelijk van..."*) begrijpen wij dat de decreetgever zich wisselijk niét uitspreekt over de uiteindelijke doelgerichtheid, het concept van de hele constructie.

Er zijn nog enkele andere teksten: de beheersovereenkomst tussen de Vlaamse Gemeenschap en het VCOB, het VCOB-beleidsplan en de VCOB-nota *Vlacc II Definitie Project Opzet* (die we verder kortweg *Vlacc-II definitie...* zullen noemen). Citeren uit elk van die teksten zou ons te ver leiden; u kunt ze alle nalezen op de VCOB-website www.vcob.be. Wij beperken ons tot een samenvatting van het geheel en situeren de relevante passages:

- het decreet geeft het VCOB dus de kernopdracht te zorgen voor een centrale catalogus;
- de beheersovereenkomst tussen de Vlaamse Gemeenschap en het VCOB lijkt (onder artikel 4, punt 1) de decretale opdracht van het VCOB te verbreden tot *"centrale catalogus die de enige catalogus in de Vlaamse openbare bibliotheeksector zal zijn"*. Lijkt, want de formulering van dat artikel is zo wollig gesteld dat men er zelfs mee kan bewijzen dat een vierkant eigenlijk een cirkel is;
- net als de memorie van toelichting bij het decreet laat het Beleidsplan van het VCOB dan weer mogelijkheden open, alvast wat de optie 'virtuele' of 'fysieke' (centrale) catalogus betreft: onder punt 6.2.5 van dit plan wordt gesproken van *"1 (virtuele) catalogus"*; is het verkeerd de haakjes te lezen als 'al dan niet'? ¹

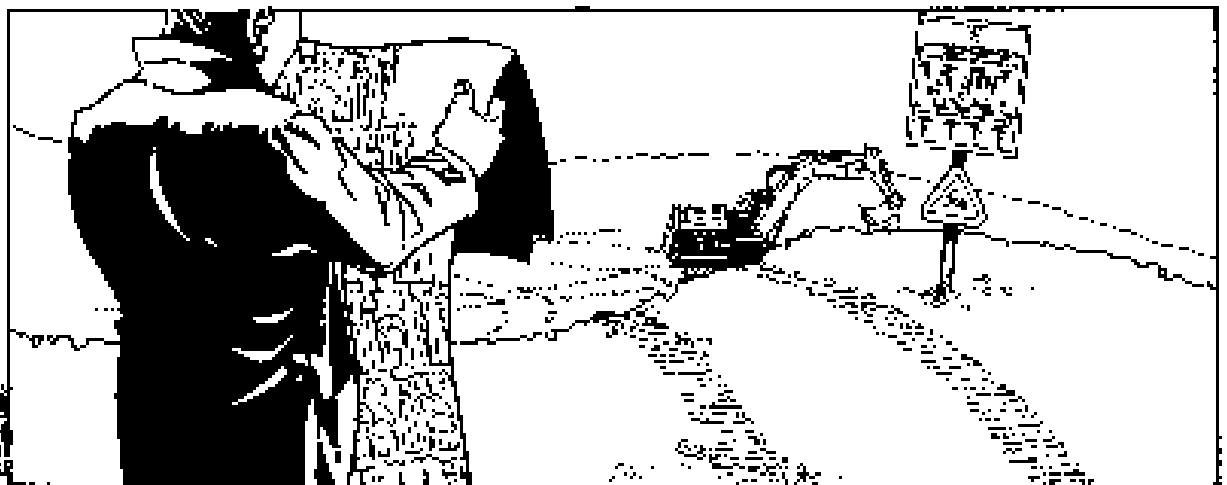
- het VCOB-document *Vlacc II definitie...* spreekt zich nergens écht uit voor het afschaffen van lokale en regionale provinciale catalogi maar tendeert blijkbaar wel naar een Vlacc-II als enige catalogus;
- het *VCOB-Snelnieuws*-bericht beroept zich op het *"bijzonder duidelijk"* genoemde art. 15 § 1 om te waarschuwen dat nog investeren in de eigen catalogus weggegooid geld is.

Onze conclusie: in dit alles schuilt meer dan een zweem van onduidelijkheid.

En de verplichtingen van individuele bibliotheken?

Het decreet is ook hierover vrij vaag: art. 10, § 1, 9° bepaalt enkel dat de individuele bibliotheken gehouden zijn *"mee (te) werken aan landelijke initiatieven van het VCOB"*.

Met andere woorden: elke openbare bibliotheek moet meewerken aan het samenstellen van een centrale catalogus, moet bereid zijn haar volledige collectie daarin te laten opnemen en er haar aanwinsten in te voeren. Of dit meteen ook de 'ultieme' en onvoorwaardelijke verplichting tot het afschaffen van alle eigen catalogi inhoudt, staat nergens.

De logica dan

Geef toe, wat voorafgaat doet een beetje pseudo-(advo)katerig aan in een materie waar je dat niet zou verwachten. Eigenlijk doet een vrij onduidelijk geformuleerd decreetartikel hier weinig ter zake. De doorslag mag evenmin worden gegeven door een schimmige welles-nietesdiscussie over wat art. 15, § 1 nu zegt of niet zegt, bedoelt of niet bedoelt. Het gezond verstand en de professionele logica moeten hier de richting aangeven.

Laat dit dan in de eerste plaats duidelijk zijn: ondergetekende wijst de idee van "één enkele (centrale) catalogus in, van of voor alle Vlaamse openbare bibliotheken", zónder lokale of andere centrale catalogi, principieel niet af. Welke argumenten zou een bibliothecaris ten andere hebben om een Vlacc-project af te wijzen, als zou blijken (voorwaardelijke wijze) dat zijn bibliotheek, zijn publiek én het hele Vlaamse openbare bibliotheekwezen daaruit enkel maar voordeel, een betere dienstverlening en meer efficiëntie zouden halen?

De ervaring stelt mij gerust, leert mij dat er beslist geen 'voldongen feiten' nodig zijn om de bibliotheekwereld hiervan te overtuigen. Toen enkele jaren geleden in Oost- en West-Vlaanderen de oproep werd gelanceerd om – geheel op basis van vrijwillige toetreding! – Ovinob en Winob te realiseren, waren nagenoeg alle bibliotheken meteen bereid in te stappen. Er was zelfs enig ongeduld omdat het opnemen van zoveel bibliotheken moest worden gespreid over enkele jaren, louter om praktische redenen: het 'consolideren', zeg maar het downloaden van de lokale bestanden en het algemeen catalogusonderhoud van de bestanden met het oog op de uniformiteit.

Het integreren in Ovinob en in Winob – telkens zowat 50 tot 60 bibliotheken – gebeurde behoedzaam en planmatig, met voortdurende inspraak – directe betrokkenheid – van alle part-

Het startscherm van Ovinob.

ners die gezamenlijk de beslissingen namen, stap voor stap. De problemen die elke te integreren catalogus stelde, werden vooraf met de bibliothecaris grondig doorgenomen. Nu is de fase van het simpel signaleren van de aanwezigheid van elke titel (minstens één exemplaar) nagenoeg voltooid. Er is echter een beperking: het gaat voorlopig nog niet om alle informatiedragers. De muziekcollecties bijvoorbeeld moeten nog worden toegevoegd; daarvoor moesten eerst gemeenschappelijke regels worden geschreven, wat inmiddels gebeurd is.

Een volgende fase – het uitbreiden van de centrale catalogus met de bezitskenmerken en de uitleenstatus voor alle exemplaren in de hoofdbibliotheken en in de filialen – is voorzien als optie. Concreet is hieraan echter nog niet gewerkt, zijn er nog geen afspraken voor gemaakt. Wij kunnen ons niet anders voorstellen dan dat die volgende fase slechts wordt aangevat na een gedegen voorstudie.

Ovinob en Winob zijn er vandaag. Niet volmaakt wellicht en voorlopig zonder garantie dat de tweede fase rimpeloos zal aansluiten bij de eerste. Maar wel – en ik herhaal – geheel op basis van vrijwilligheid en met enthousiaste deelnemers. Of dit alles ook nog zal leiden tot het afschaffen van de eigen catalogi? Zonder twijfel zal die vraag

– zodra men daaraan toe is – als een uitdaging ter tafel komen. Er zal dan worden onderzocht hoe diep het water is. De beslissing (doen of niet doen) zal volgen uit de logica der dingen. Eigenlijk is dit een zo oud als eenvoudig verhaal: eerst leren gaan en dan leren lopen...

Fysieke eenheidscatalogus? Virtuele centrale catalogus? Virtuele lokale catalogus?

Afgezien van het dwingende of vrijwillige karakter van het Vlaamse project 'fysieke eenheids-centrale-catalogus', is *Vlacc-II definitie...* een sleutel-document in het VCOB-catalogusverhaal. Het beschrijft het hele project in een aantal fasen:

- fase 1: de huidige Vlacc omvormen naar Vlacc-II waarin niet enkel de zes ex-COB's, maar alle 300 bibliotheken met hun hoofdbibliotheek en hun filialen zullen worden opgenomen (gegevens over ongeveer 930 collecties);
- fase 2: dit geheel aanvullen tot een échte catalogus, door alle bezitskenmerken toe te voegen voor alle hoofdbibliotheken en filialen. Het einddoel hiervan is het realiseren van Vlacc-II als échte eenheidscatalogus – met afschaffing van alle andere catalogi? – waarna alle zoek-

verrichtingen van alle bibliotheken via Vlacc II zouden moeten verlopen;

- fase 3: faciliteiten aanbieden (verhuren) voor allerlei andere functies (uitlenen, bestellen, tijdschriftadministratie, het maken van statistieken...) aan de bibliotheken die dat wensen.

Het document *Vlacc II definitie...* somt allerlei technische ingrepen op die in elke fase zullen worden toegepast om tot het beschreven resultaat te komen en het voegt een tijdsinschatting voor elke fase toe.

Een primordiale lacune in dit document is volgens mij dat de eindbestemming die het VCOB beoogt, onvoldoende scherp in beeld is gebracht of gemotiveerd verantwoord wordt. Verder verdient de afweging tussen 'fysiek' en 'virtueel' (of nog: 'virtueel' als eventuele opstap naar 'fysiek') meer aandacht dan eraan wordt besteed. Een leemte is ook dat enige aandacht ontbreekt voor de mogelijkheid om, mits goed overleg en brede samenwerking, via provinciale centrale catalogi, het converteren van 300 bibliotheken te reduceren tot het uiteindelijk bijeenbrengen van een zestal grotere eenheden.

Het is helemaal niet onze bedoeling te twijfelen aan de deugdelijkheid, de efficiëntie en de werkbaarheid van de opgesomde technische, informatica-gerichte ingrepen, beschreven in *Vlacc II definitie...* Los van wat voorafgaat blijven er evenwel voldoende concrete problemen en vragen over waarop het document helemaal niet ingaat of waaraan losjesweg wordt voorbijgedeneerd. We sommen er maar enkele op, wetend dat er vele andere zijn (en we beperken ons tot de fasen 1 en 2):

- een nieuwe (nog te 'bestekken' en

te kiezen) software voor Vlacc II is voorzien. Zodra die geïnstalleerd zal zijn, volgt de conversie van de hele bestaande Vlacc naar Vlacc II. Op dit ogenblik heeft men er uiteraard nog het raden naar welke complicaties die conversie zal meebrengen en hoeveel manueel aanpassingswerk na de automatische conversie nog zal moeten worden verricht om tot een coherent en uniform geheel te komen;

- vervolgens moeten zowat 300 catalogi worden overgeheveld naar Vlacc II. Voor Ovinob en voor Winob werd het samenbrengen van catalogi vergemakkelijkt doordat de betrokken openbare bibliotheken in overgrote meerderheid met hetzelfde automatiseringssysteem werken. Het opnemen van catalogi van bibliotheken uit de andere provincies zal complexer zijn: het zal gaan om een groter aantal bibliotheken met een verscheidenheid van automatiseringssystemen, elk met eigen conversieproblemen;
- het integreren van zoveel (autonoom gegroeide) individuele bibliotheekcatalogi zal hopelijk grotendeels via automatische conversie kunnen verlopen. Dan nóg zal er manueel behoorlijk wat (ook door de conversie veroorzaakt) 'rest-ruis' moeten worden bijgewerkt;
- nemen we maar aan dat de gedrukte collecties van de meeste bibliotheken voor een flink percentage in de Vlacc zullen zitten. Wat echter met de titels waarvoor dit niet het geval is? Het kan dan gaan om omvangrijke retrospectieve pakketten, bijvoorbeeld uit de magazijnen. Hoe zal dat worden aangepakt?
- wat met de onderdelen van de collecties die wel in de lokale catalogi maar nog niet in de huidige Vlacc zijn opgenomen en waarvoor nog geen Vlacc II-regelgeving bestaat, bijvoorbeeld de muziekcollecties, de papieren en digitale documentatie-mappen?
- het 'inlijven' van zoveel bibliotheken zal zorgvuldig moeten worden gepland (bijvoorbeeld minstens zoveel per jaar, provincie per pro-

vincie, eerst alle bibliotheken die met een bepaald systeem werken, eerst de kleinere, of eerst de grotere, verzin maar wat);

- in fase 1 zouden ook beschrijvingen uit externe bronnen worden opgenomen, bijvoorbeeld uit de nationale bibliografie, uit Nederlandse OB-bronnen of uit uitgeversbestanden. Lovenswaardig initiatief dat echter voorafgaand ernstig onderzoek vraagt. Een ad-hoc-Vlacc-werkgroep² deed daartoe enkele jaren geleden een aanzet en kwam tot een reeks aanbevelingen voor een dergelijk onderzoek;
- hoe wordt het, bij de integratie van elke bijkomende catalogus, telkens weer insluipen van non-uniformiteit in Vlacc-II (bijvoorbeeld in de authority files) vermeden?
- nadat fase 1 is afgerond en alle bibliografische beschrijvingen van alle bibliotheken bijeengebracht zijn, zouden in fase 2 alle bezitskenmerken van alle exemplaren (hoofdbibliotheken én filialen) moeten worden overgeheveld naar Vlacc II. Is er enig inzicht in de problematiek daarvan? In bijvoorbeeld de al dan niet automatische converteerbaarheid en het (deels?) 'manuele' werk dat nog zou moeten gebeuren?
- het kan niet anders: de hele operatie zal een trein van 'aanpassingsronden' meebrengen. Zal tijdens de veelheid van deze 'aanpassingsronden' de normale werking van de Vlacc zelf, maar ook de vlotte bedrijfszekerheid van elke bibliotheek apart, gegarandeerd blijven?

BESLUIT

Bovenstaande vragen zijn niet bedoeld als zoveel stokken in de wielen van het VCOB-plan. Het is het goed recht van het VCOB zijn doel hoog te stellen. Zoals het een goed recht van de bibliothecaris is, opbouwend maar kritisch de opmerkingen en de vragen te formuleren die hij meent te moeten formuleren.

Het afdwingen van een dergelijk belangrijk project op basis van een gezagsprincipe – gesteund op een betwistbare interpretatie van een decreettekst – is ongezond en naar het mij voorkomt ook onnodig.

De weg naar het gestelde einddoel – wat dat ook mag zijn – zal heel wat grilliger zijn dan het VCOB-document *Vlacc II definitie...* uittekent en behoorlijk wat meer tijd vragen dan het *Snelnieuws*-bericht suggereert. Het laat zich dan ook aanzien dat de bibliotheken allicht nog behoorlijk langer dan voorzien met hun eigen catalogus zullen moeten werken.

Het Vlaamse openbare bibliotheekwezen in het algemeen en de cataloguswerking in het bijzonder hebben de laatste decennia een hele weg afgelegd naar meer uniformiteit en samenwerking. De technologie heeft daarbij geholpen. Wie als bibliothecaris nog de illusie zou koesteren dat, wat men zélf doet beter gedaan is, zal ooit ont-nuchterd wakker worden. Wie meent dat de mogelijkheden van de technologie nu hun eindpunt bereikt hebben, droomt evenzeer.

Ook van het VCOB mag (moet) nuchter en concreet realisme verwacht worden, in zijn doelstellingen, bij het uitstippelen van een weg naar het doel én bij de inschatting van de tijd die nodig zal zijn om daar te geraken.

Laten we onszelf en laten we vooral elkaar niet voorbijlopen...

NOTEN

1. 'Fysieke centrale catalogus': één catalogus waarin de gegevens over de collectie van meerdere bibliotheken effectief bijeengebracht zijn.
'Virtuele centrale catalogus': dezelfde gegevens zijn in werkelijkheid enkel aanwezig in de afzonderlijk, autonoom werkende catalogi; met de moderne zoektechnologie is het mogelijk ze alle te doorlopen (ondervragen).
In beide gevallen geeft de computer aan in welke bibliotheken een gezocht werk aanwezig is. Bij het 'virtueel' zoeken heb je de indruk dat je in één enkele catalogus hebt gezocht. Ook virtueel zoeken in twee of meer fysieke centrale catalogi, plus desnoods nog in een of meer autonome fysieke catalogi, is mogelijk, bijvoorbeeld tegelijk in Ovinob, Winob, de catalogus van de Koninklijke Bibliotheek in Brussel en die van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag.
Het verhaal is – wat betreft de voorwaarden en de voor- en nadelen van 'fysiek' en van 'virtueel' – echter wel iets complexer dan hier kan worden uiteengezet.
2. Zie *Project Centraal Catalogiseren: eindrapportering*, Werkgroep Externe bronnen (april 2000).

SAMENVATTING

De auteur gaat in op een bericht in *VCOB-Snelnieuws* waaruit kan worden afgeleid dat het VCOB de te realiseren nieuwe Vlaamse Centrale Catalogus (Vlacc) ziet als de noodzakelijke vervanger van alle lokale of regionale catalogi van de Vlaamse openbare bibliotheken.

De auteur komt tot een andere conclusie. Hij benadrukt het belang van samenwerking maar hij plaatst wel vraagtekens bij de thans voorliggende, concrete VCOB-planning voor een nieuwe Vlacc.

ABSTRACT

The author discusses a message published in *VCOB-Snelnieuws*, from which can be derived that VCOB considers the new Flemish Central Catalogue (Vlacc) to be the indispensable substitute for all local or regional catalogues of the Flemish public libraries.

The author arrives at another conclusion. He emphasises the importance of co-operation but casts a doubt on the present concrete VCOB planning for an new Vlacc.